

Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2022. 244 с.

2. Карпунцов В.В., Вереша Р.В. Системність нормотворчості – важливий чинник твердого правопорядку. Правопорядок і правовий режим в Україні. Наукова монографія. Кер. Авт.. колективу А. О. Селіванов. К.: Логос, 2022. С. 80-95.

3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник. Київ: Ваіте, 2014. 944 с.

4. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти): наук. нарис. Северодонецьк, 2020. 123 с.

5. Закон об уголовном праве Израиля. Постатейный перевод с иврита на русский язык. СПб: Юрид. центр Пресс, 2010. URL: <https://library.khpg.org/files/docs/1375279180.pdf> дата звернення 11.11.2022

6. Про боротьбу з тероризмом. Закон України від 20.03.2003 № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text>.

7. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Львів: Сполом, 2020. 418 с.

8. Стратегія національної безпеки України. Указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020#n5>.

Коваленко Валентин Васильович,
доктор юридичних наук, професор, член-
кореспондент Національної академії
правових наук України

ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ ЗАСУДЖЕНИМИ ТА ЇЇ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДО КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В ОСОБЛИВИХ УМОВАХ

Гармонізація законодавства України та зарубіжних країн щодо виконання покарання є перспективним напрямом реформування кримінально-виконавчої системи України, основне завдання якого полягає у приведенні її умов функціонування до європейських стандартів. Це дозволить забезпечити її відкритість, наповнення прогресивними зарубіжними концепціями, загальновизнаними міжнародними принципами, нормами з прав і свобод людини й громадянина, які б забезпечували надійність охорони як інтересів суспільства, так і особи у сфері кримінально-виконавчої діяльності.

Основними міжнародними нормативними актами, що регламентують діяльність установ виконання покарань та поводження з ув'язненими, є розроблені Радою Європи Європейські тюремні

правила та прийняті 1955 року ООН Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, які визнані вихідним документом для формування законодавчими органами, судами й тюремними адміністраціями політики у сфері виконання покарань. Типовими ознаками функціонування пенітенціарних систем зарубіжних країн є те, що всі пенітенціарні системи створюються з метою ізоляції від суспільства осіб, які вчинили злочин; засуджені в пенітенціарних установах утримуються як в одиночних камерах, так і в загальних приміщеннях; розподіл пенітенціарних установ відбувається за рівнем безпеки; впровадження елементів прогресивної системи відбування покарання, умовно дострокове звільнення, звільнення за хворобою та інших обставин, роздільне тримання засуджених [1, с. 18; 2, с. 48].

На сьогодні в кожному американському штаті існують свої пенітенціарні системи. Тюремне ув'язнення за цією правовою групою може бути трьох видів: короткострокове (зазвичай призначається за нетяжкі злочини та на строк до одного року); тривале (законодавство федерації та штатів іноді не обмежує максимальні строки позбавлення волі – це може бути 20, 30, 40 і навіть 200, 300 і більше років); довічне позбавлення волі (призначається за найнебезпечніші злочини або як альтернатива смертній карі, або за сукупністю вироків і злочинів, або особі, яка має дві чи три судимості, головним чином за тяжкі злочини) [3, с. 147].

Адміністрація більшості тюрем США класифікує засуджених відповідно до імовірності вчинення ними втечі та оцінювання їх небезпеки на такі категорії: засуджені, які тримаються в умовах максимальної ізоляції, від яких треба очікувати втечі, а також засуджені, які можуть завдати шкоди собі та іншим; засуджені, які тримаються в умовах суворої ізоляції, яких замикають у камерах і блоках, але яким дозволяється працювати у бригадах під наглядом у приміщеннях тюрми; засуджені, які тримаються в умовах обмеженої ізоляції, які працюють у бригадах під наглядом неозброєної охорони за межами тюрми та без нагляду – на території тюрми; засуджені, які тримаються в умовах мінімальної ізоляції, яким дозволяється жити та працювати за межами тюрми без нагляду; засуджені, які «перебувають під опікою суспільства» [4, с. 129].

Водночас, імплементація норм права Англії у вітчизняне законодавство є проблематичним через специфіку правової системи країн. Місця ув'язнення Англії мають багатовікову історію. Саме Англія, в якій раніше, ніж в інших державах, почався процес первісного нагромадження капіталу, є батьківщиною першої в історії каторжної тюрми. Пенітенціарна система Великобританії складається з центральних і місцевих (міст, графств й інших регіонів) в'язниць. Цей розподіл дозволяє мати досить гнучку мережу виправних установ для різних категорій злочинців. У місцевих пенітенціарних установах містяться особи, які чекають віддання до суду та виголошення вироку [4, с. 130].

На сьогоднішній день покарання у виді позбавлення волі в Англії здійснюється за прогресивною системою, що передбачає одиночне ув'язнення з подальшим переведенням до загальної камери, де режим поділяється на три ступені. Просування у межах ступенів із набуттям відповідних пільг залежить від поведінки засудженого. Увесь строк відбування покарання поділяється на такі періоди: пробний період (одиночне ув'язнення); виправний період (загальне ув'язнення із залученням до праці); умовно-дострокове звільнення (після відбуття не менше ніж 3/4 строку покарання).

Такий розподіл на думку І. Богатирьова та М. Пузирьова дозволяє: по-перше, об'єднати у відносно однорідні групи близьких за ступенем соціальної небезпеки та виправлення злочинців; по-друге, точніше й ефективніше спланувати процес їх виправлення за строками, інтенсивністю та іншими параметрами; по-третє, їх відносно рівні строки позбавлення волі знімають ту психологічну напругу, яка виникає в середовищі ув'язнених, які спільно відбувають строки покарання, що різко відрізняються. Позитивним аспектом пенітенціарної системи Англії є те, що засуджені мають можливість вступати до коледжів, а також навчатися у вищих навчальних закладах за заочною формою навчання. Цікавим моментом цієї системи виконання покарань слід визнати й те, що начальник тюрми має право, помістивши засудженого за злісне порушення дисципліни до ізолятора на 28 днів, не зарахувати цей час до загального строку тюремного ув'язнення [5, с. 15; 6, с. 135].

У процесі відбування покарання у виправних колоніях Норвегії проводиться політика так званої нормалізації. Це означає, що засудженим залишають всі ті права, які не вступають у суперечність з виконанням покарання, і застосовують ті обмеження, які зумовлені змістом покарання. У більшості пенітенціарних закладів кількість персоналу дорівнює кількості засуджених, що в них утримуються. Толерантне ставлення до засуджених є обов'язковим. Саме співробітники зобов'язані ввічливо ставитися до засуджених, а не навпаки. Водночас, із законодавства Швеції можна імплементувати у вітчизняне законодавство норму, згідно з якою строк застосування до засудженого умовно-дострокового звільнення від відбування покарання може бути відкладено на 15 днів у разі вчинення засудженим порушення умов відбування покарання. Це могло б стимулювати правосвідому поведінку засудженого [4, с. 131].

На нашу думку наведена практика відбування покарання заслуговує на увагу як така, що може сприяти підвищенню дисциплінованості засуджених і запобіганню вчинення ними правопорушень, у тому числі злочинів, вона може бути імплементована у національне законодавство. Однак, до використання зарубіжного досвіду в Україні варто ставитися з певною часткою обережності.

Проведений аналіз практики процесу забезпечення виконання покарання у виді позбавлення волі за кордоном (як на європейському

континенті, так і за океаном (США, Канада та ін.) дозволяє констатувати, що, по-перше, чинне кримінально-виконавче законодавство України є недосконалим і таким, що потребує видозмін за кращими світовими практиками, по-друге, зазначені видозміни є необхідно умовою підвищення ефективності та результативності вітчизняних установ виконання покарань закритого типу, а також невід'ємним елементом забезпечення безпечних умов життєдіяльності визначених у законі суб'єктів виконання-відбування покарання. Доцільним є запровадження порядку застосування до засудженого умовно-дostroкового звільнення від відбування покарання, що може бути відкладено на 15 днів у разі вчинення засудженим порушення умов відбування покарання; заходів підвищення фінансової спроможності виправних колоній шляхом запровадження часткового відшкодування із заробітку, пенсій та іншого доходу засуджених вартості їх харчування, одягу, взуття, білизни, комунально-побутових та інших наданих послуг; програм матеріального забезпечення засуджених; інституту «приватної тюрми»; досвіду функціонування приватних і урядових виправних установ. Потребує відновлення роботи Наукової та Науково-експертної рад у складі центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань та пробації (нині це Міністерство юстиції України).

Список використаних джерел

1. Іваньков О. І. Міжнародно-правові стандарти у сфері забезпечення захисту прав засуджених до позбавлення волі: дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2016. 233 с.
2. Лучко С. В. Становлення та розвиток пенітенціарних установ зарубіжних країн: порівняльний аналіз. Зарубіжний досвід функціонування пенітенціарних систем: сторінки історії та виклики сьогодення: матеріали кругл. столу (Київ, 14 трав. 2015 року). Київ, 2015. С. 47–50.
3. Панасюк Б. М. Проблеми реабілітації ув'язнених: західний досвід. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. 2001. № 6. С. 144–157.
4. Vitaliy Vasylyk. International experience in the functioning of penitentiary systems foreign countries and its implementation in Ukraine. Visegrad Journal on Human Rights. 2019. No 6-3 (Vol. 1). P. 127–134.
5. Богатирьов І. Г. Зміни умов відбування покарання у виді позбавлення волі на прикладі США і Великобританії (порівняльний аналіз). Зарубіжний досвід функціонування пенітенціарних систем: сторінки історії та виклики сьогодення: матеріали кругл. столу (Київ, 14 трав. 2015 р.). Київ, 2015. С. 14–17.
6. Пузирьов М. С. Міжнародно-правове регулювання диференціації та індивідуалізації виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк. Протиправна поведінка: погляд крізь призму юридичної науки: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Ніжин, 24 лют. 2012 р.). Ніжин, 2012. С. 134–136.